

Орхидеите в пасищата и ливадите

Тревните местообитания са дом за голям брой от българските видове орхидеи. Части от местообитание 6210 *Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик*, т.нар. „ливадни степи“ се отличават с особено богатство на орхидеи. Тези места са „важни местообитания на орхидеите“ и са приоритетни за опазване в целия Европейски съюз, съгласно Директивата за местообитанията. Пасищата и ливадите са единствен дом за много видове от тези изключително красиви, но редки и уязвими растения.

В България има около 60 вида орхидеи (семейство Салепови, *Orchidaceae*). Тяхното събиране е напълно забранено, тъй като са редки и много трудно се възстановяват. Събират се грудките и с това растенията се унищожават напълно. 19 от тях са лечебни и са включени в списъка към Закона за лечебните растения. В местообитание 6210 се срещат много видове от родовете Салеп (*Orchis*) и Пчелица, бръмбарче (*Ophrys*):

- Мъжки салеп - *Orchis mascula*
- [Обикновен салеп - *Orchis morio*](#)
- [Опърлен салеп - *Orchis ustulata*](#)
- [Пурпурен салеп - *Orchis purpurea*](#)
- [Тризъбест салеп - *Orchis tridentata*](#)
- [Шлемовиден салеп - *Orchis militaris*](#)
- [Двурога пчелица - *Ophrys cornuta*](#)
- [Муховидна пчелица - *Ophrys insectifera*](#)
- [Обикновена пчелица \(Пчелоносно бръмбарче\) - *Ophrys apifera*](#)
- [Паяковидна пчелица - *Ophrys mammosa*](#)

Срещат се и видове от родове [Гимнадения \(*Gymnadenia*\)](#), [Дланокоренник \(*Dactylorhiza*\)](#), [Пърчовка \(*Himantoglossum*\)](#). В тревните местообитания високо в планините пък се среща [чернушката \(*Nigritella*\)](#).

Орхидеите са едни от най-високо специализираните растения. Те могат да се размножават успешно само при много специфични условия. Затова и много от видовете се срещат толкова рядко. Популациите на орхидеите обикновено заемат неголеми площи (до 0.01–1 ha) и са с малка численост. Понякога на едно място са по-малко от 10 индивида. Отделните видове са строго специализирани към опрашителите. Например [всеки отделен вид от род Пчелица, а те са над 100, се опрашва от различен, специфичен само за него вид пчела](#). За израстването на ново растение от семената за различните видове орхидеи е необходимо в почвата да има гъба от точно определен специфичен вид. Само с помощта на гъбата и при сложни взаимоотношения с нейните хифи, семената на орхидеите могат да поникнат. Така, въпреки че отделните растения образуват голям брой семена, от малко от тях израстват нови индивиди.

Предприети са мерки за опазване на местата, където растат (техните местообитания) защото са редки и уязвими и се нуждаят от защита. Тридесет (30) от видовете в България са защитени от Закона за биологичното разнообразие. Забранено е тяхното събиране, отрязване, изкореняване или друг начин на унищожаване на екземпляри в техните естествени находища. Забранено е също притежаването, отглеждането, пренасянето, превозването, изнасянето зад граница, търговията и предлагането за продажба или размяна на взети от природата екземпляри. Тези забрани са валидни за всички жизнени стадии от развитието на растенията.

Голям брой от видовете са включени в Червената книга на България. Находищата им са включени в границите на защитени територии, както и на зони от мрежата Natura 2000. Всички видове от семейството са включени в приложенията към Конвенцията по международна търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES). Отделни видове са включени и в други международни и европейски природозащитни документи.

Пасищата и ливадите с нацъфтели орхидеи ни дават изключителна естетическа наслада и привличат интереса както на обикновените туристи, така и на фотографи, художници и др. творци. Месните общности, които знаят ценността им могат да се възползват като предлагат наблюдението на орхидеи като допълнителна туристическа услуга. Това подпомага поминъка и развитието на туризма в районите, където има находища на орхидеи. Всички можем да дадем принос за опазването на тези красиви цветя като информираме за забраните и ги запазим на мястото им в тревните местообитания. Там те ще могат да образуват и разпръснат семена и можем да се надяваме, че броят им ще се увеличи.

Опазването и съществуването на орхидеите е възможно само, ако местата, където растат са в добро състояние. Животновъдите имат решаваща роля за поддържане на тревните местообитания в добро състояние и опазване на орхидеите. Преди всичко не бива да се разорават ливади и пасища, защото ще загубим напълно естествения дом на орхидеите.

При поникването младите орхидеи в тревните местообитания се нуждаят от много светлина и не са конкурентноспособни. Подходящи условия за развитие на тези видове има в пасищата с ниска тревна растителност. Там семената на орхидеите могат успешно да се установят - да покълнат и да израснат нови растения. Замирането на животновъдството и изоставянето на ливадите и пасищата и тяхното обрастване може да стане причина за изчезване на орхидеите. Затова пашата е много важна за опазването на орхидеите в пасищата.

Препоръчително е да се спазват следните мерки, за да се запазят орхидеите в полуестествените сухи тревни и храстови съобщества (местообитание 6210):

- Да се опазват пасищата от обрастване с храсти и дървета чрез паша и/или косене.
- Да се избягва пашата по време на цъфтежа на орхидеите, от май до юли, тъй като изпасването на стеблата ще им попречи да образуват и разпръснат семена.

- При разчистване на храсти в тревните местообитания да се отстраняват предимно храстите в централните части на пасището. Ако наоколо има горски местообитания, да се оставят повече храсти по края на пасищата, които да формират плавен преход с горите. Тази преходна зона създава благоприятни условия за развитието на редица видове орхидеи.
- Да се премахват плевелните и рудерални видове (магарешки бодил, паламида, орловата папрат и др.), тъй като тяхната инвазия води до загуба на подходящо местообитание за орхидеите като ги лишава от светлина и подходящи места, в които семената да покълнат. Премахването на плевелите не трябва да се извършва по време на цъфтежа на орхидеите.

Дори и малки усилия от наша страна могат да дадат голям положителен ефект за опазване на дивите орхидеи. За въпроси свързани с орхидеите в България можете да се обърнете към експертите, които най-добре ги познават: [доц. д-р Антоанета Петрова](#), [Росен Василев](#), [Михаела Йорданова](#), [Ирина Герасимова](#).